

Az érvényes éghajlatváltozási, táj- és területfejlesztési stratégiák Hajdú-Bihar megyére vonatkozó részeinek elemzése

Bánóczki Krisztina

biológia-földrajz szakos középiskolai tanár,
Vámospércsi Mátyás Király Általános Iskola;
PhD hallgató, Debreceni Egyetem

Bevezetés

A fejlett gazdaságú országok a globalizáció előnyeit naponta élvezik, azonban kevésbé elszántak a negatív következmények elleni hatékony fellépés tekintetében.

Pedig az erőforrások fenntarthatatlan mértékű használata, a biológiai diverzitás csökkenése és az éghajlatváltozás már helyi szinten, a mindennapokban is érzékelhető, visszafordíthatatlan változással jár. Bár Magyarország természeti értékeinek megóvása, fenntartható használata egyre nagyobb szerepet kap a társadalmi tudat átalakulásában, a szemléletváltást elősegítő dokumentumok közötti ellentmondások arra utalnak, hogy sem országos, sem helyi léptékben nem egyforma a kiinduló helyzet bemutatása, változnak a prioritások és a kitűzött célok, továbbá eltérőek a megvalósítás módjai, eszközei.

Tanulmányunkban az alábbi stratégiai anyagokban, fejlesztési programokban fellelt ellentmondásokra, következetlenségekre kívánunk rámutatni, és foglalkozunk az országos elképzelések Hajdú-Bihar megyei, ill. Debrecen városi fejlesztési tervekben történő megjelenésével is:

- Nemzeti Fejlesztés 2020 (NF2020)
- Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (NF2030)
- Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2008–2025)
- Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2014–2025 (II. NÉS)
- Nemzeti Tájstratégia 2017–2026 (NTS)
- Hajdú-Bihar megyei Területfejlesztési Program 2014–2020
- Debrecen MJV Településfejlesztési Koncepciója és Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014–2020

Demográfiai folyamatok

A globális gondok egyik fő oka a népesség számának gyors emelkedése, hazánkban azonban a csökkenő létszám és az elvándorlás az alapvető probléma. A

Nemzeti Fejlesztés 2020 (NF2020) szerint kiemelt cél a negatív demográfiai folyamatok megállítása, visszafordítása. A Nemzeti Fejlesztés 2030-ból (NF2030) ez a megállapítás már hiányzik, mintha tudomásul venné, hogy az ország lakosságszáma folyamatosan csökken. A Hajdú-Bihar megyei lakosok száma az ezredforduló óta évente kb. ezer fővel csökken, ma az 1975 körüli évekhez hasonló a népességszám a megyében. Debrecen népességszáma 2011-ig növekedett, elérte a 210.000 főt, azóta itt is lassú csökkenés érvényesül, 2017-ben már 202.000 főre esett vissza. (KSH)

A főváros, a nyugati régiók és a nyugati országok akár tartós, végleges elszívó hatása az egész megyében érzékelteti hatását. A Nemzeti Tájstratégia (NTS) szerint az országon belüli migráció főként a fiatal pályakezdekők elköltözését jelenti, ami az elvándorlással sújtott területeken a népesség elöregedéséhez vezet. Hajdú-Bihar megye nem tartozik a leggyorsabban öregedő lakosságú megyék közé, sőt ez a tendencia valamivel az országos átlagnál is gyengébb, pl. a 100 gyermekkorúra jutó 65 évnél idősebben száma a KSH Statisztika Tükör 2009-es adata alapján a megyében nem növekszik kiugró mértékben.

Debrecen településfejlesztési koncepciója

Hazánk településrendszerében, térszerkezetében jól érzékelhető változások indultak el, melyek hatásaként még nagyobb szerep jut a nagyvárosoknak, köztük Debrecennek is, mint alföldi városnak, hiszen az ún. külső városgyűrű (Miskolc–Nyíregyháza–Debrecen–Békéscsaba–Szeged–Pécs–Kaposvár–Nagykanizsa–Zalaegerszeg–Szombathely–Sopron–Győr) meghatározó gazdasági szerepkörrel rendelkező települései közé tartozik (a NF2020 szerint). Bár regionális központ, és a perspektivikusan nemzetközi jelentőségű nagyvárosi térségek közé tartozik, nem tudja ellensúlyozni a főváros domináns helyzetét. Ennek ellenére a város feladata, hogy innovációk helyszíne legyen, fejlődést közvetítsen más nagyvárosok és határon túli területek felé.

Debrecen a kiemelt jelentőségű gazdasági potenciállal rendelkező települések közé tartozik, gazdasági technológiai magterület, hiszen több kitörési pontra építhet, mint pl. az élelmiszeripar, a biomassza-hasznosításra épülő iparágak, a vegy-, és gyógyszeripar. A vegyipari továbbfejlesztések versenyelőnyt jelentenek. Térbeli megjelenésük koncentrált, hiszen egyetemek és kutatóközpontok lokációihoz kötődnek, így Debrecen előnyt élvez e tekintetben. Jelentős potenciált jelenthetnek a környezetvédelmi technológiák fejlesztései is a városban. Debrecen MJV Településfejlesztési Koncepciójában több horizontális elv is megjelenik: az „Élhető, fenntartható lakó- és intézményi környezet a debreceni polgároknak” elv szerint a fenntarthatóság kiemelt területei a barna- és zöldmezős beruházások, az épület-korszerűsítéssel járó beruházások és a termálvíz turisztikai célú hasznosítása. „Az életminőség javítása az elöregedő társadalom kihívásaira válaszolva” elv szükségesnek tartja az egészségügyi prevenciót, a nyugdíj-

biztosítási szolgáltatások iránti igény teljesítését és a rekreációs szolgáltatások növelését. „Az innovációs szemlélet integrálása a gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatokba” elv pedig az innováció és a tudás szerepének felértékelődését tartja szem előtt, így ennek megvalósulásában a környezetbarát technológiák alkalmazása jelentheti a fejlődés kulcsát.

A NF2020 és NF2030 azon részei, amelyekben a megyék és a főváros területfejlesztési igényeit és feladatait taglalják, teljesen megegyeznek, és a stratégiák többi fejezeteiben leírtak is szinkronban vannak. A Debrecen MJV fejlesztési koncepcióban említett zöldmezős ipartelepítési mód azonban a NF2030 szerint már nem kívánatos.

Az energiatermelési szerkezet átalakítását célzó lehetőségek

Nemcsak városi, hanem országos szinten is a fejlesztési irányok között van a környezetminőség javítása a megújuló energiafelhasználás növelésével, tájvédelmi szempontok figyelembevételével történő fejlesztések megvalósítása. A természeti erőforrások csökkennek, egyre veszélyeztetettebbé válnak, ennek ellenére tovább nő az európai energiaigény. Éppen ezért napjainkban a legfontosabb intézkedés az energiatakarékosság és az energiahatékonyság növelése a megújuló energiafelhasználás részarányának növelésével. Az EU Közös Agrárpolitikájának reformja részben a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás eléréséről szól. Bár hazánk geotermikus adottságai nemzetközi viszonylatban is kiemelkedőnek számítanak (a Tiszántúl környéke a nap-, szél- és geotermikus energia hasznosítására leginkább javasolt térségek egyike), felhasználásuk elmarad a technikailag elérhető mértéktől. Bár megjegyzendő, hogy a NF2020-ban leírtakkal ellentétben az országos szinten is szerény szélenergia potenciálnál a környék átlagos szélesebbesége alacsonyabb. Debrecenben és a környező településeken, ahogy az egész országban, nő a Nap energiájának kihasználása, pl. napelemek segítségével, de még mindig hatalmas az import-energiahordozó kiszolgáltatottságunk. A Hajdú-Bihar megyei Területfejlesztési Program (2014–2020) szerint 20%-kal növelni kell az energiahatékonyságot és a megújuló energia részarányát, ugyanennyivel csökkenteni az üvegházhatású gázok kibocsátását 2020-ig, illeszkedve az EU2020 stratégiához. A program szerint fenntartható energiahasználattal, nulla energiaigényű épületek létesítésével, energianövények energetikai célú felhasználásával csökkenthető az energiainport függőségünk. Erre a függőségre az első Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS) is felhívja a figyelmet, miszerint a belföldi energiafelhasználás közel 80 %-a fosszilis energiahordozókra épül és ennek is csaknem egésze import energiaforrás. A NF2020 és NF2030 szerint is fontos kihívás az import energiával fedezhető energiaigény növekedése. E fejlesztés szerint a legfontosabb célok között szerepel többek között az energiahatékonyság növelése, a megújuló-energia részarányának növelése. Az 1990-es években az energiaszektorban történt szerkezetátalakítás hatása

ugyan nagymértékű energiafelhasználás és kibocsátás csökkenés volt, a NÉS szerint középtávon nem várható érdemi átalakulás, pedig a cél az energiaigényes, nagy ÜHG (üvegház gázok) kibocsátású iparágak betelepülésének gátlása lenne. Megújuló energiahasználat tekintetében Magyarország 2001-ben vállalta, hogy 2010-ig a megújuló energia használatának arányát megduplázza (2010-ben 8,7 % a megújuló energiaforrások nagysága a hazai energiaellátáson belül), bár ezt 2005-ben teljesítette az ország, de nagyrészt erdei fák elégetésével, ami nem jelent hosszútávú megoldást. 2006-os Európai Bizottsághoz köthető döntés alapján ki kellett dolgozni egy „megújuló hő” irányelvet, ami azt mondta ki, célszerű lenne ezen döntés alapján megújuló hőtermelést, hűtést megalapozó támogatási rendszer kidolgozása. 2017 januárjában életbe lépett az ún. METÁR rendelet, mint egyfajta támogatási rendszer, aminek keretében megújuló energiaforrásból villamos energiát előállító erőművek nyerhetnek támogatást. Európai Unió elvárás a NÉS szerint a bioüzemanyag növelése 10 %-ra. Ez a 2020-ra teljesítendő arány cél megoldható hazai termelésből. Meglepő, hogy ezekről az Európai Unió által szabott elvárásokról és kötelezettségekről egyik Nemzeti Fejlesztési koncepció sem szól. A háttérben nyilvánvalóan az lehet, hogy a hazai energiapolitika elkötelezett a paksi atomerőművi kapacitás növelése irányába.

A mezőgazdaság, mint meghatározó ágazat

Tekintve a megye alföldi elhelyezkedését, a stratégiákban is a mezőgazdaságot emelik ki leginkább Hajdú-Bihar megyét illetően, a legnagyobb GDP növekedést elért ágazatként jelentős növekedési potenciál lehet e térségben is. Bár a növekedés mértéke kérdéses, ugyanis a NF2020 szerint 2011-ben az ágazat 10 %-kal, a NF2030 szerint ugyanebben az évben nem 10, hanem 24 %-kal nagyobb hozzáadott értéket állított elő. Az öntözés fejlesztésével és az extrém időjárási körülményeket jobban viselő fajtaállomány alkalmazásával, nemcsak az ország gazdasági erejét növelő, hanem az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó ágazatnak is tekinthető egyben, legalábbis a fejlesztési terv szerint. Azonban felmerül a kérdés, mennyire fenntartható az öntözés fejlesztése, ha az Alföld klimatikus vízmérlege már ma is negatív? Az első NÉS is összefüggésbe hozza az éghajlatváltozást és a mezőgazdaságban megjelenő változásokat. Kijelenti, hogy a mezőgazdaság az időjárás szélsőséges változásaira kifejezetten érzékeny. A szélsőséges vízháztartási viszonyok (aszály, ár- és belvíz) jelentős gazdasági kockázattal járnak. A mezőgazdaság a stratégia szerint a klímaváltozás által leginkább kiszolgáltatott szektorrá válhat, amennyiben nem a termőhely aktuális állapotának megfelelő a földhasználati mód kiválasztása. A második NÉS szerint a fő probléma az, hogy az éves csapadék átlagos mennyisége csökkeni fog, a csapadékeloszlás pedig átrendeződik, télen valamivel több, nyáron lényegesen kevesebb csapadék várható. Bár a záporok gyakoribbak lesznek, ezáltal nő az árhullámok kockázata, a magyarországi folyók évtizedeken belül nyaranta akár a

jelenleg szokásos szint felére is apadhatnak. Mindemellett – a jelentés szerint – a talajvíz szintje is csökkenni fog utánpótlás híján, felszíni víz hiányában.

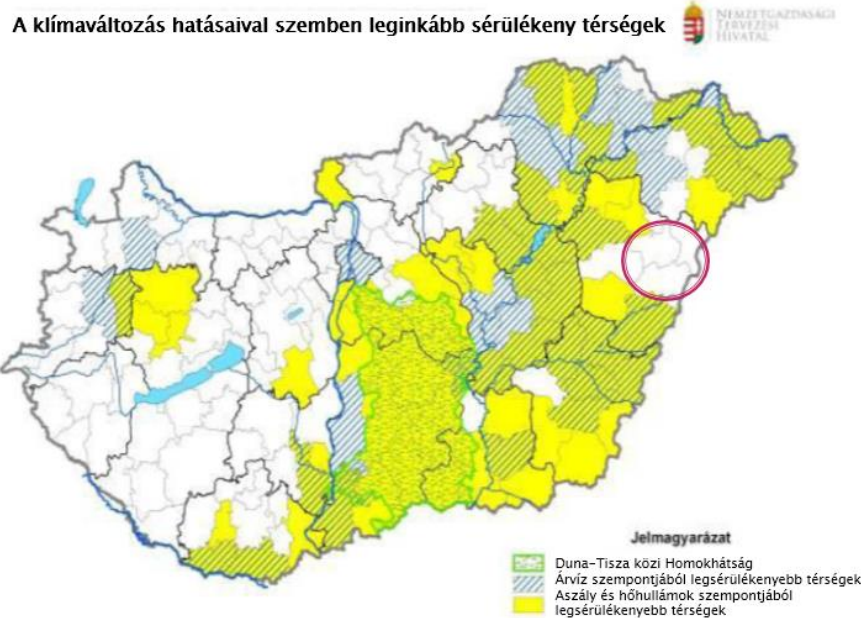
A Hajdú-Bihar megyei Területfejlesztési Program szerint a megye területe felszíni vizekben szegény, felszín alatti vizekben gazdag. Klímaváltozás szempontjából pedig fokozottan sérülékeny, folyamatosan nő az aszályosodásnak kitett térségek aránya. Probléma a települések területén a csapadékvíz kezelése, a termőterületek belvízmentesítése, az öntözőrendszerek kiépítése, az egészséges ivóvíz biztosítása és a lakossági szennyvíz elvezetése és kezelése. A program szerint 2000 óta 55 %-kal csökkent az öntözhető területek nagysága. A megoldást a komplex vízgazdálkodás jelentené, ami kiterjedne a mezőgazdasági öntözésre, a belvízmentesítésre és tárolásra, valamint a rekreációs célú felhasználásra is. Erre nézve csaknem két évtizede elkészült az ún. CIVAQUA-terv, amely a Tiszából a Keleti-főcsatornán keresztül juttatna felszíni vizet Debrecen térségébe. CIVAQUA program biztosítaná a Tóció vízfolyás megfelelő vízutánpótlását, ezzel megoldódna az erdőspusztai tavak vízpótlása, a látóképi tározó kapacitásbővítése is.

A 2000-es évek elején kidolgozott CIVAQUA fejlesztési program elemei azonban még nem valósultak meg. Egy új projekt (Hajdúhátsági többcélú vízgazdálkodási rendszer) keretein belül kívánják ezeket pótolni. A cél Debrecentől nyugatra eső mezőgazdasági területek öntözhetőségének fejlesztése, amihez a Keleti-főcsatorna jelentene vízkészletet. A másik cél pedig a térség rendezetlen belvíz elvezetési és visszatartási problémái megoldásaképp az Ágos-völgyi tározó megépítése. A projekt tervezett határideje 2019.

A mezőgazdasági szakmáknak alacsony a presztízse, így ahhoz, hogy az ágazatot érintő célokkal szinkronban legyen, célszerű a hiányszakmák kialakulását elkerülni az agráriumban. Ezt segíti az a figyelemre méltó törekvés, hogy a Debreceni Egyetem az országban elsőként indít mesterszintű mezőgazdasági vízgazdálkodási-mérnök képzést 2018-tól. A képzés alatt a hallgatók többek között hagyományos és precíziós öntözéstechnológiáról, a vízrendezési és -minőségvédelmi feladatokról, a holtágak és vizes élőhelyek fenntartásáról tanulnak és gyakorlatot is szereznek az ehhez kapcsolódó alkalmazott hidrológiai, hidraulikai, térinformatikai, távérzékelési, adatgyűjtési és modellezési kompetenciákban.

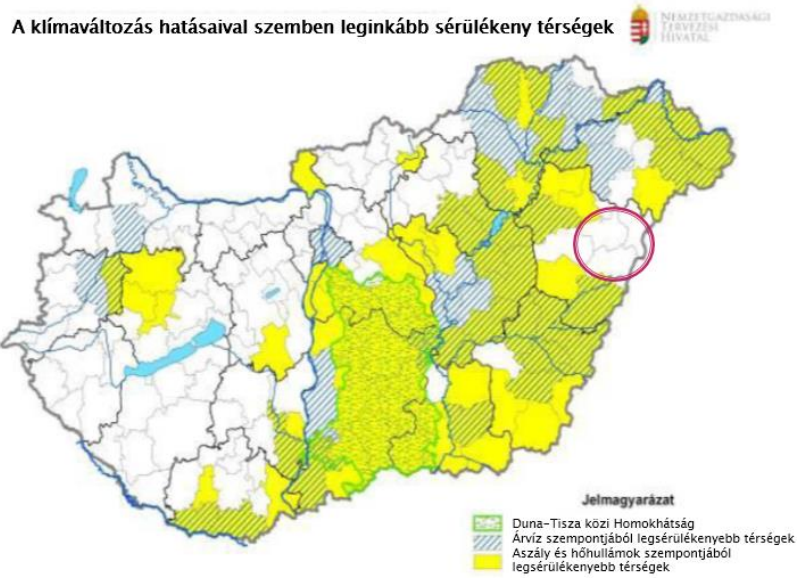
Sérülékenység

Az éghajlatváltozás tapasztalható hatásai hazánkban is eltérőek, más-más az egyes területek sérülékenysége. Az első NÉS szerint az egész Kárpát-medence fokozottan sérülékeny területnek minősül. A második NÉS anyaga külön minősíti a szántóföldi növénytermesztés, az erdőgazdálkodás, és a természetes élőhelyek klímaváltozási érzékenységét, de ezek közül egyiket sem lehet megfeleltetni az NF2020-as, ill. a NF2030-as koncepcióban is megjelenő ábrával.

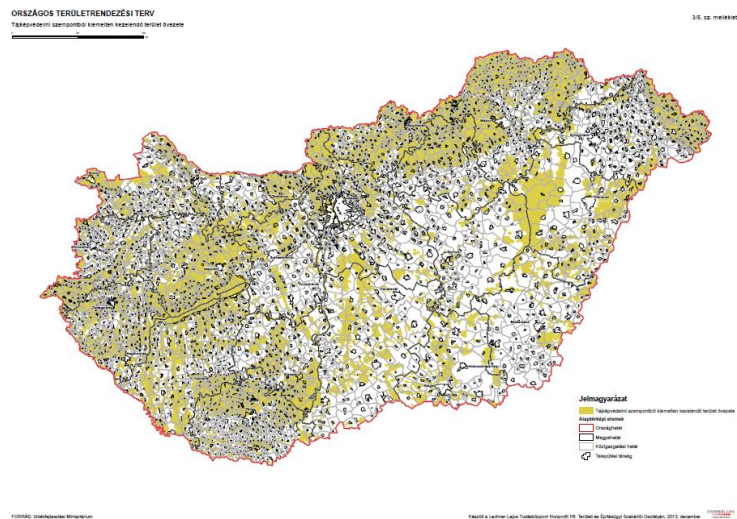

1. ábra. A klímaváltozás hatásaival szemben leginkább sérülékeny térségek
Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2020

Komoly mértékben kifogásolható, hogy a szóban forgó ábra az éghajlati sérülékenységet a közigazgatási határok, járások szerint értékeli, márpedig egy alapvetően természetföldrajzi problémát nem lehet államigazgatási egységek kereteihez igazítani. A sérülékenység pl. nyilvánvalóan azonos szintű a Hajdúhát lösztábla teljes területén, az 1. ábrán mégis más kategóriába került az északi, mint a déli része. (Már készültek a természetes tájhatárok alapján történő minősítések is, de ez a tájképvédelemre vonatkozik (2. ábra)). Az 1. ábra tartalma nehezen hozható összhangba a NF2020-ban közzétett védendő természeti térképpel is (3. ábra). Ezen kívül az 1. ábrán láthatókkal ellentétben áll az NF2020 azon megállapítása, miszerint a legsérülékenyebb a Nagykanizsa–Budapest–Tokaj vonaltól délre húzódó országrész. Az 1. ábra szerint épp a megye területén vannak kevésbé sérülékeny területek.

2. ábra. A klímaváltozás hatásaival szemben leginkább sérülékeny térségek
 Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2020

3. ábra. Tájvédelmi szempontból kiemelt kezelendő terület övezete
 Forrás: Országos Területrendezési Terv

A növényborítottság szerepe

Az ország időjárását az uralkodó kontinentalitás mellett az óceáni és a mediterrán hatás befolyásolja. Jórészt ez a klimatikus átmenet okozza a talajok, a nedvességellátottság és a természetes növénytakaró mozaikosságát. A Kelet-Európára jellemző biogeográfiai zonalitás itt a Kárpát-medencében ér véget, és itt megy át a kontinens nyugati részén megjelenő foltszerű mintázatba. Az emiatt létrejött nagyfokú változatosság a Kárpát-medence egyik fő megőrzendő természetföldrajzi jellegzetessége, ami miatt a Pannon Biogeográfiai Régió elismerten önálló típus. Most, amikor a globális éghajlatváltozás komolyan veszélyezteti számos természetes élőhely létét, a mozaikosság előnyös adottság, mert az egyes élőhely típusok eltérő klímaérzékenysége lehetőséget nyújt a területi mintázat fokozatos átalakítására.

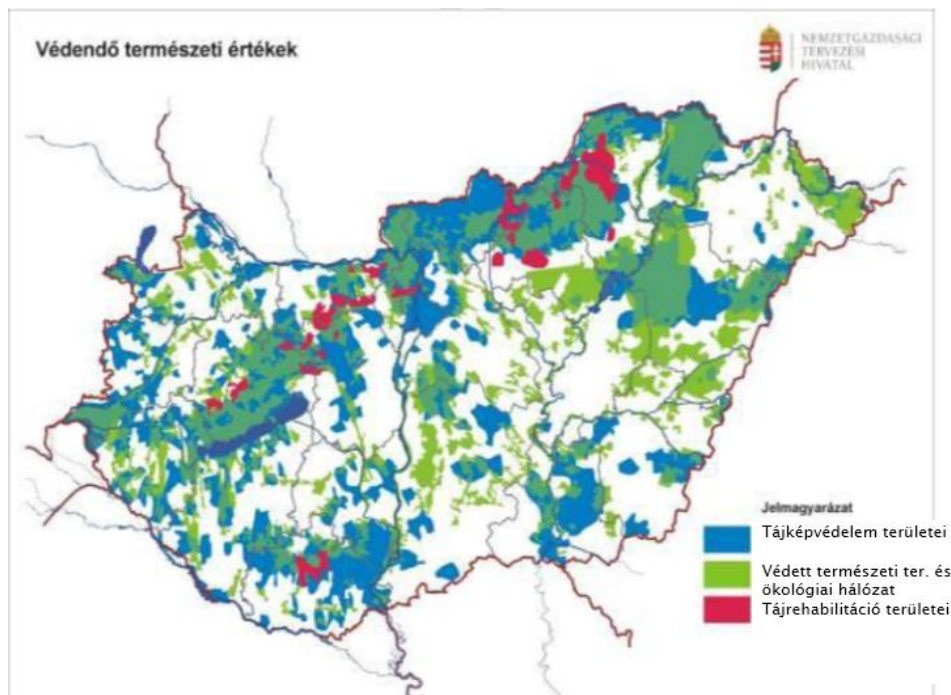
A NTS részletesen foglalkozik azzal, hogy a megváltozott életviteli szokások, a városi életforma és az ezzel együtt járó változások, igények az infrastruktúra hálózat sűrűsödéséhez, egyúttal a biodiverzitás csökkenéséhez és az élőhelyek területi felszabdalódásához (fragmentációhoz) vezettek. A nagyobb lakótér iránti igény, a szolgáltatások számának növekedése, a gépkocsihasznalet mind hozzájárultak a városperemi területek beépítéséhez, a tagoltság növekedéséhez, a tájkarakter megváltozásához. KHS adatok alapján a települési tér 2013/2014-ben az ország területének 22 %-át tette ki, ami nagyságrendileg azonos a Natura 2000 területekkel vagy az erdővel borított területek arányával.

Az éghajlatváltozás hátrányos következményeinek mérséklése tekintetében kiemelt szerepe van az erdőtakarónak, ugyanis többek között ez köti meg a szénkibocsátás 12–15 %-át. Magyarország 21 %-os erdősültsége elmarad az EU átlagától, annak ellenére, hogy az erdőterület az utóbbi években a NF2020 és NF2030 szerint is folyamatosan nő. A Nemzeti Tájstratégia szerint Hajdú-Biharmegyében – területének északkeleti részét leszámítva – 10 % alatti az erdőfedettség, aminek növelése – tekintettel a Hortobágyra, valamint a Hajdúhát kiváló szántóföldi adottságaira –, nem is várható, és nem is indokolt. Az erdősítést, a zöldfelület-gazdálkodást a megyében a települési környezetre kell koncentrálni, a közvetlen élettér életminőségét itt lehet jelentősen javítani. Erre a speciális megyei helyzetre a NF2020 és NF2030 sem nem tér ki, az erdősítést általános gyógymódnak tüntetik fel, noha nyilvánvaló, hogy a megye ma is, és a jövőben is fában szegény országrész marad.

Tájstratégia

Az NTS – a többi stratégiával, koncepcióval ellentétben – konkrét célokat, feladatokat határoz meg kormányzatra, önkormányzatokra, civil szervezetekre és kutatóintézetekre lebontva. Az Európai Tanács elvárása ugyanis a tájleltár készítése, és a tájak változásairól nyilvántartás vezetése. Az NTS ennek az elvárásnak

tesz eleget, mégpedig úgy, hogy átfogó célként nevezi meg a táji adottságokon alapuló felelős tájhasználatot, mely megvalósulásához olyan horizontális elveket is kapcsol, mint a természeti erőforrások és kulturális örökségek védelme, a takarékos területhasználat és az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás. Kiemelt célként jeleníti meg a tájidentitás növelését, a társadalmi részvételt, és az oktatásba való beépítést. Feladatként jelenik meg többek között a nyilvántartások adatainak fejlesztése, komplex tájkutatások, a tájhasználat felülvizsgálata, klímabarát, értékőrző települési modell kialakítása, a Nemzeti Alaptanterv felülvizsgálata és képzési programok szervezése. A tájstratégia céljainak megvalósítását az is nehezíti, hogy még kidolgozás alatt áll egy olyan komplex tájértékelési módszer, amely kellő mértékben tükrözi az ágazati érdekeket, az erdészettől az idegenforgalomig.

4. ábra. Védendő természeti értékek
Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2020

A fejlesztések pénzügyi kerete

A fejlesztések megvalósításához a legnagyobb támogatást az Európai Uniótól kapjuk, operatív programokhoz (KEHOP, VEKOP, GINOP, MAHOP) kapcsolódóan. A 2020-as koncepció szerint 2007–2013, míg a 2030-as koncepció sze-

rint 2007–2014 közötti évekre vonatkozik az aktuális pénzügyi keret, ez az eltérés azért is érdekes, hiszen 24,9 milliárd euró összegről szól a támogatás, és lényeges, hogy pontosan hány évre is szól. Nem megnyugtató az sem, hogy pl. a 2018 februárjában elkészült Hajdú-Bihar megyei klímastratégia alig érinti a megvalósítás finansziális részét.

Összegzés

Mint látható, több nagyívű stratégia mutat irányt a változás felé. Ugyanakkor a Nemzeti Fejlesztés 2020 és a Nemzeti Fejlesztés 2030 és a többi stratégia között sokszor lényeges tartalmi különbségek jelennek meg. Ugyanarra az évre vonatkozó adatok térnek el egymástól a két fejlesztési tervben, vagy egyszerűen nincs szinkronban a tájstratégiával és az éghajlatváltozási stratégiákkal. Az Európai Unió által támogatott projektek közül kiemelendő a 2018 februárjában elfogadott Hajdú-Bihar megyei klímastratégia, mely dokumentum tovább részletezi a megye klímavédelmi jövőképét és célkitűzéseit, kiegészítve az eddig megjelent hazai koncepciókat, ezáltal hozzájárulhat a társadalom további bevonásához és közelebb kerülhetünk a nagyon összetett természeti probléma megoldásához.

A hazai stratégiák esetén fontos lenne annak bemutatása is, hogy Európai Unió terveivel mennyire vannak összhangban, mennyire követik az EU által kitűzött elvárásokat. Ugyanis csak akkor töltik be igazi céljukat ezek a stratégiák, ha valóban az éghajlatváltozás elleni küzdelem és fejlődés iránti igény ösztönzi a megírásukat. Ez persze igen kényes kérdés olyan területen, ahol jelentős a lemaradás, és az aktuális vállalások nem illeszkednek az uniós célkitűzésekhez, arról nem könnyű ezekben az irányadó koncepciókban szólni.

Irodalomjegyzék

Bánóczki Krisztina: *Az aktuális környezetvédelmi, éghajlatváltozási, táj- és területfejlesztési stratégiák Debrecenre vonatkozó részeinek összehasonlító elemzése*, Környezet és energia, 2018 –

[https://megujuloenergiapark.hu/userfiles/files/Program-1\(3\).pdf](https://megujuloenergiapark.hu/userfiles/files/Program-1(3).pdf)

Gyulai Iván: *Fenntartható fejlődés és fenntartható növekedés*, Statisztikai Szemle, 91. 8–9. 797–822 (Megtekintés: 2017.10.14.)

Hajdú-Bihar megyei Területfejlesztési Program Stratégiai Programrész 2014

https://www.hbmo.hu/webdocs/Files/Portal/HB_Strategiai_Program.pdf (Letöltés: 2017.11.17.)

KSH Statisztikai Tükör (Megtekintés: 2018.04.30.)

Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2014–2025

http://www.kormany.hu/download/f/6a/f0000/N%C3%89S_2_strat%C3%A9gia_2017_02_27.pdf (Letöltés: 2017.09.05.)

Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2008–2025

<http://nakfo.mbfisz.gov.hu/sites/default/files/files/nes080214.pdf> (Letöltés: 2017.09.05.)

Nemzeti Fejlesztés 2020

[http://www.kormanyhivatal.hu/download/9/9b/60000/Nemzeti Fejlesztés 2020 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció.pdf](http://www.kormanyhivatal.hu/download/9/9b/60000/Nemzeti_Fejlesztés_2020_-_Országos_Fejlesztési_és_Területfejlesztési_Koncepció.pdf) Letöltés: 2017.09.05.)

Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció – http://www.terport.hu/webfm_send/4616 (Letöltés: 2017.11.03.)

Nemzeti Tájstratégia 2017–2025 http://www.kormany.hu/download/c/ff/f0000/Nemzeti%20T%C3%A1jstrat%C3%A9gia_2017-2026.pdf (Letöltés: 2017.11.17.)

Országos Területrendezési Terv 2013 (<http://www.terport.hu/teruletrendezes/teruletrendezesi-tervek/magyarorszag>)

Tájékoztató az új Megújuló Energia Támogatási Rendszerről (METÁR) (http://www.mekh.hu/download/1/7b/20000/mekh_metar_tajekoztato_2017jan.pdf). (Megtekintés: 2018. január 13.)

Internetes források:

<http://www.termeszetvedelem.hu/termeszetvedelmi-celkituzesek-prioritasok-natura-2000-teruleteken> (Megtekintés: 2017.10.13.)

<http://www.haon.hu/egyedulallo-mesterkepzes-a-de-n/3676188> (Megtekintés: 2017. 11.14.)

<http://www.ovf.hu/hu/futo-projektek/66d751f7-6e9f-4717-96da-78d04e791bba> (Megtekintés: 2018.05.08.)